

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Dalia Vitkauskaitė-Meurice

THE RIGHT TO INDIVIDUAL PETITION IN INTERNATIONAL LAW

Summary of the Doctoral Dissertation

Social Sciences, Law (01 S)

Vilnius, 2009

The Doctoral Dissertation was written during the period 2005 – 2009 at Mykolas Romeris University.

Scientific supervisors:

Assoc. Prof. Dr. Lyra Jakulevičienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S) (2005–2008)

Assoc. Prof. Dr. Justinas Žilinskas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S) (2008–2009)

The Doctoral Dissertation will be defended at the Law Research Council of Mykolas Romeris University:

Chairman of the Council:

Prof. Dr. Saulius Katuoka (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

Members of the Council:

Prof. Dr. Juozas Žilys (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

Assoc. Prof. Dr. Lyra Jakulevičienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

Assoc. Prof. Dr. Armanas Abramavičius (Vilnius University, Social Sciences, Law – 01 S)

Dr. Egdūnas Račius (Vilnius University, Humanities, Philosophy – 01 H)

Opponents:

Assoc. Prof. Dr. Dainius Žalimas (Vilnius University, Social Sciences, Law – 01 S)

Dr. Edita Žiobienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S)

The public defense will take place at the Law Research Council at Mykolas Romeris University of December 18, 2009 at 1:00 PM in the Conference Hall of Mykolas Romeris University (Room I-414).

Address: Ateities str.20, LT-08303 Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral dissertation was sent out on November 18, 2009.

The Doctoral Dissertation is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino ave. 51, Vilnius, Lithuania) and Mykolas Romeris University (Ateities str. 20 and Valakupių str. 5, Vilnius; V. Putvinskio str. 70, Kaunas) libraries.

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Dalia Vitkauskaitė–Meurice

**INDIVIDUALIOS PETICIJOS TEISĖ IR JOS ĮGYVENDINIMAS TARPTAUTINĖJE
TEISĖJE**

Daktaro disertacijos santrauka

Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2009

Disertacija rengta 2005 – 2009 metais Mykolo Romerio universitete.

Moksliniai vadovai:

Doc. dr. Lyra Jakulevičienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01S)
(2005–2008)

Doc. dr. Justinas Žilinskas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01S)
(2008–2009)

Disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto Teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

Prof. dr. Saulius Katuoka (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Nariai:

Prof. dr. Juozas Žilys (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Doc. dr. Lyra Jakulevičienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Doc. dr. Armanas Abramavičius (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Dr. Egdūnas Račius (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

Oponentai:

Doc. dr. Dainius Žalimas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Dr. Edita Žiobienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S)

Disertacija bus ginama viešame Teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2009 m. gruodžio 18 d. 13 val. Mykolo Romerio universiteto konferencijų salėje (I-414 aud.).

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2009 m. lapkričio 18 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo (Gedimino pr. 51, Vilnius, Lietuva) ir Mykolo Romerio universiteto (Ateities g. 20 ir Valakupių g. 5, Vilnius; V. Putvinskio g. 70, Kaunas, Lietuva) bibliotekose.

Dalia Vitkauskaitė – Meurice

THE RIGHT TO INDIVIDUAL PETITION IN INTERNATIONAL LAW

Summary

History teaches us that different perspectives, traditions and geopolitical considerations have not impeded progress on human rights. Indeed, we should continue to pursue and build on the progressive affirmation of international human rights that the Universal Declaration of Human Rights ushered in six decades ago. And we should never lower our guard. Rather, we need to work harder to ensure full compliance with international human rights and squarely face human rights conditions. In order to do so, we will need to strengthen human rights institutions with commonality of purpose and action. Indeed, we should seek to enhance the ability of these institutions [...], to promote and protect all human rights. We don't need to reinvent the wheel from scratch. We should rather find ways to make it run ever more efficiently and responsively.

*Address by Ms. Navanethem Pillay, UN High Commissioner for Human Rights,
Opening session of the High Level Segment, 10th session of the Human Rights Council*

The relevance of the topic

The right to the individual petition and the possibility to address to international political, judicial and quasi judicial human rights institutions is one of the essential contemporary human rights. Growing number of casualties during First World War and Second World War encouraged international community to pay more attention to human rights violations and massive repressions not only during the time of war but also during time of peace.

Universal Declaration on Human Rights (hereinafter UDHR) adopted in 1948 played particular role in establishing universal human rights catalogue. The catalogue established by UDHR had set the obligation to member states of United Nations to review their national human rights catalogue and reconsider the application of human rights standards in domestic level. United Nations Charter as well as later adopted human rights treaties elevated human rights to international level. Universal and regional organizations have adopted the legally binding human rights treaties. Some treaties such as International Covenant on Civil and Political Rights (hereinafter ICCPR), Convention

for the Protection of Fundamental Rights and Freedoms (hereinafter ECHR), American Convention on Human Rights (hereinafter ACHR) and African Charter on Human and Peoples Rights (hereinafter ACHPR) have covered general catalogue of human rights, while others such as Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, Convention on the Rights of the Child, Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (hereinafter CAT) were limited to protection of particular right.

UDHR set forth an indirect obligation to United Nations member states to review and adjust their national legislation according to UDHR provisions. Aforementioned human rights treaties provided the opportunity for the individual applicant to seek the redress in international human rights bodies. Different procedures were developed in order to deal with claims addressed to international organizations. These procedures in practice play at least several functions: firstly, the procedures should be regarded as the possibility to provide effectiveness of the right to individual petition, second, due to these procedures national legislation is changed. Moreover, this practice may be used by individuals in similar situations in the future. Thirdly, due to the development of jurisprudence the guidelines for the protection of human rights are set as well.¹

Andrew Byrnes denotes the fact that the states by decision to recognize the competence of international human rights bodies to consider individual complaints were seeking to grant the possibility to individual to complain to international human rights bodies at the first place. By establishment of the procedures, the states had intention to set the institution which would have the possibility to adopt the decision acknowledging the violation of human rights.²

It is worth mentioning that the right to individual petition is optional with some exceptions. It means that states on the moment of accession to international human rights treaties reserve the right to recognize the competence of human rights body to consider the individual petitions. It must be noted that optional right to individual petition is rather feature of United Nations human rights treaties than regional human rights conventions. Obviously this difference was influenced by political decisions to maintain the optional right to individual petition. However, to present day the optional right to individual petition remains a particularity of Inter-American and African human rights systems. Despite of this, the input of regional human rights systems to the protection of human rights is significant, since the universal human rights bodies were granted the competence to consider individual communications ten years later after it was done by some regional organizations.

However, the material and procedural provisions of the human rights treaties are subjected to different interpretation within regional and universal human rights systems. Therefore the relevance of the research is based on comparative analysis of regional and universal human rights system. Comparative approach gives the opportunity to compare the scope of admissibility requirements,

¹ Byrnes, A. An Effective Complaints Procedure in the Context of International Human Rights Law. In Bayefsky, A.F.(ed.). *The United Nations Human Rights Treaty System in the 21st Century*. The Hague: Kluwer Law International, 2000, p.140.

² *Ibid.*

particularities of human rights litigation and possibility to assure the compliance with the decisions rendered. All factors listed above may determine the choice of human rights forum.

The practice of countries which acceded to human rights treaties as well as increased number of applicants seeking for redress in international human rights bodies confirms this relevance. The topic of the thesis is relevant to the Lithuanian practice on the 1st of January 2008, 420 petitions were waiting for initial screening at the European Court of Human Rights (hereinafter ECtHR). On 21st of January 2009, 39 cases were waiting for consideration on merits.³ In comparison with popularity of human rights institutions established in the framework of the Council of Europe, the United Nations treaty bodies are less popular, i.e. Lithuanian applicants applied only 4 times to Human Rights Committee since 1991.

Statistical data confirms that potential applicants give preference to European human rights system. At the same it should be mentioned that potential applicants cannot use the all possibilities to defend the human rights violation within the framework of the United Nations bodies due to lack of information concerning international human rights litigation. In addition, the applicants are precluded from possibility to apply to UN treaty bodies due to absence of declaration recognizing the competence of treaty bodies to deal with individual petitions. For example, Lithuania has not ratified yet the CAT and Convention against Racial Discrimination and did not recognize the competence of Committee against Torture and Committee against Racial Discrimination to concenter individual communications as well as Protocol No. 12 of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. Therefore there is a legal gap leaving individual applicants without the possibility to complain to international human rights bodies in case of discrimination. According to Lithuanian NGO's the ECtHR considers that exercise of the right to individual petition in international context is daily experience. However, this position is misleading.

The importance of dissertation is reflected in two ways. Firstly, from the practical point of view the research covers problems arising to practitioners and their representational during international human rights litigation. This aspect is particularly important since lawyers and applicants are not always aware of practical aspects of international human rights litigation. Secondly, dissertation is important from the doctrinal point of view. Comparative analysis of regional and universal human rights systems as well as particularities of international human rights litigation discover major differences between both systems and reveal the strength and weaknesses. The dissertation examines the strength and weaknesses of universal and regional human rights systems and pays particular importance to the United Nations human rights system reform.

Deleted: ¶

Overview of the research

³ Ministry of Justice of Republic of Lithuania. <http://www.tm.lt/?item=stras_bst>.

Problematic aspects of the right to individual petition have captured much attention from foreign public law and human rights law scientists. The topics concerning the regional implementation of the right to individual petition have been rather often dealt by such prominent authors as P. van der Mei, F. Vijoën, P. van Dijk, F. van Hoof, J. M. Pasqualucci, D. Juma, J.I. Charney, K. Reid, S. Joseph, K. Mitchell, L. Gyorki, C. Beninger-Budel, C. Phoung, C. Ovey, R. White, J. M. Vivanco, L. Bhansali, D. Rodriguez-Pinyon, C. Martin, R. Murray and others. Meanwhile certain foreign authors limit themselves only to UN human rights law system framework. Among such are, for example, W. Vandenhoe, M. Nowak, D. McGoldrick, Y. Shany, L. Lijnyaad, P. R. Ghandi, C. Mahon, L. Heffernan, M. Scheinin, P. Alston, M. Nowak, J. Steiner, A. Bayefsky, R. Higgins and other. The aforementioned authors captured much attention to the particularities and deficiency of the universal human rights system. The third group of authors pay particular attention to the need of universal human rights system reform and develop the proposals and models of international human rights court. Foreign literature on the need to reform United Nations human rights system is not numerous, with such most distinguished authors such as J. Cassidy, S. Trechsel, M. Nowak, M. Scheinin, P. Alston, J. Crawford, D. Kretzmer, A. Byrnes, T. Van Boven, M. O'Flaherty, C. O'Brien, A. Huston.

Meanwhile the input to this topic by Lithuanian scholars is modest. It must be noted that Lithuanian scholars pay particular attention to regional (i.e. European) human rights system. In this regard mention should be made of the following authors: prof. dr. S. Katuoka, prof. dr. A. Pumputis, assoc. prof. dr. D. Jočienė. Prof. habil. dr. V. Vadapalas pays particular importance to the human rights in the context of public international law. Assoc. prof. dr. D. Žalimas analyses universal and European human rights systems in the context of international organisations. Dr. A. Paksas gave special insight to the implementation of right to individual petition in international human rights bodies. However, it is noteworthy that Lithuanian scholars concentrate mostly on the European regional context, leaving aside other regional and universal human rights systems.

Academic novelty of the study

Some aspects of the right to the individual petition were dealt by foreign and Lithuanian scholars. Taking into consideration rather new aspects involving the United Nations human rights treaty body reform proposals and comparative regional and universal implementation of the right to individual petition the study form was not dealt by Lithuanian scholars. Therefore the topic on the *Right to Individual Petition in International Law* is the first study which covers not only content of the right to individual petition, but also procedural norms and weaknesses of the international human rights litigation.

It is presumed additional novelty of the study, to some extent, derives from comparative analysis covering all regional and United Nations human rights system. Taking into consideration that Optional Protocol to International Covenant on Economic, Social and Cultural was opened for the

signature on 10th December, 2008 the dissertation covers the newest provisions concerning the right to individual petition. The dissertation also provides the vision of United Nations human rights treaty body reform and the establishment of international human rights court.

Object of the research is to consider a right to individual petition in all its aspects, i.e. material and procedural. Material aspect covers the content of the right to individual petition, meanwhile procedural aspect is analysed through the stages of international human rights litigation and covers the weaknesses and problems of international human rights litigation. The research also covers the analysis of the regional and, particularly, universal human rights system reform.

In order to accomplish the goal and objectives of the research, the most extensive investigation is made into procedural part of the right to individual petition. Therefore, the research is focusing on international human rights litigation. In order to identify practical international human rights litigation problems, the author interviewed practitioners participating in international human rights litigation. It must be noted that Lithuanian practice in international human rights litigation is not numerous. Therefore the author does not limit herself exclusively by Lithuanian experience in international human rights litigation. Moreover, the problems faced by individual applicants varies depending on country.

Notice should be made of the fact that author does not analyse all spectrum of international institutions having competence to review individual petitions. Due to this reason some international organisations such as International Labour Organisation and related procedures were excluded from this research. Since detailed analysis of the topic requires comparison not only of procedural aspects, but also universal and regional human rights systems *in corpore*, this research covers comparative analysis of aforementioned systems. Due to this, this research extends beyond the framework of the Council of Europe.

In this context the author finds it essential to discuss the upcoming regional and United Nations human rights system reform. In Lithuanian doctrine the question of United Nations human rights system reform lacks the attention of the scholars. Therefore the dissertation analyses the primary initiative of the UDHR drafters to establish the judicial supervision of the Declaration provisions. This initiative was not implemented due to lack of consensus, though some latter proposals to establish International Court of Human Rights were discussed. Cold War prevented from discussions on improvement of human rights system and especially from establishing the International Human Rights Court. Some scholars even called this idea as utopian. Even though many scholars criticising the current United Nations human rights system were coming up with the proposal to establish judicial institution which would be granted the right to adopt decisions binding to all state parties to the human rights conventions. In 2008, celebrating the 60th Anniversary of the Declaration of Human Rights, Switzerland came up with the proposal to form the Panel of Eminent Persons and to prepare the

Agenda for Human Rights. The latter Agenda included the proposal to establish the International Court of Human Rights. This initiative was the expansion of the United Nations High Commissioner of Human Rights proposal to create the unified standing treaty body. Therefore, it must be noted that the scholars analysing the strength and weaknesses of the United Nations human rights system do not share similar point of view on the functions of the Court. Some scholars argue that new court should play the role of court of appeal or constitutional court. Moreover, some scholars such as Manfred Nowak thinks that the access of individual petitioners should be limited, as the court should be seemed as dealing with the cases having major importance to the development of the human rights law.

Referring to the discussions among scholars the author refers to the Swiss initiative on the need of establishment of the World Court on Human Rights and the fact confirming that human rights violation requires remedies. With legal accountability comes protection and prevention, therefore there is a need concrete proposals to elaborate how such a World Court might ensure greater accountability for all in the 21st Century.⁴ The author considers the possibility of the Swiss initiative to evoke the discussions on this matter within the UN framework.

Goals and objects of the research

The primary goal of the thesis is through the comparative perspective to research the problems faced by victims of international human rights violations and their representatives in international human rights litigation and to suggest a solution concerning the improvement of the current human rights system.

In order to achieve the goal of the thesis, the following objectives have been set:

1. To identify the scope of application and implementation of the right to individual petition using the experience of the international judicial and quasi judicial human rights bodies.
2. To assess and identify the problems faced by the applicants and their representatives in international human rights litigation:
 - a) To research the obstacles arising in the admissibility stage using the careful analysis of the admissibility criteria;
 - b) To research the particularities of international human rights litigation and to identify the effect of the international human rights litigation not only on individual applicant but also on the entire human rights system as well as to evaluate the efficiency of regional and universal human rights bodies.
 - c) To identify more efficient human rights forum using comparative analysis of universal and regional human rights systems.

⁴ Agenda for Human Rights <<http://www.udhr60.ch/research.html>>

3. To identify the guidelines of the universal and regional human rights systems and research their strengths and weaknesses. Since the question of United Nations human rights system reform did not capture much attention of Lithuanian scholars, the author pays particular attention to this question.

Methodology of the research

With a view to research and revealing the research topic, various theoretical and empirical research models have been used, including the logical and systematic analysis models, analysis of cases and documents, and the comparative model. The linguistic, interview, historical, teleological, and descriptive and statistics model have been employed as auxiliary.

Practical significance of the research

Referring to the interviews of practitioners, it must be noted that many potential applicants lack of information concerning the possibility to exercise the right to individual petition. Similar problems may face national lawyers who are experts in national law and domestic litigation procedures, since lawyers do not have experience in international human rights litigation. Lithuanian practice indicates that courts of the first instance seldom employ ECHR and almost never ICCPR. Most references to international human rights documents are done by an individual applicant. The same may be said about the initiative to complain to international human rights bodies. Nonetheless most applicants lack of information on rules and procedure of international human rights litigation.

Moreover, the dissertation explicitly examines the proposal of the United Nations High Commissioner for Human Rights to reform the United Nations treaty bodies as well as proposals of notorious scholars such as M. Nowak and M. Scheinin to establish World Court of Human Rights. The author provides the alternative proposal to establish the International Human Rights Court. Therefore, this research may be useful to public institutions, namely Lithuanian Ministry of Foreign Affairs. Lithuanian Ministry of Foreign Affairs is the central institution of the Republic of Lithuania implementing Lithuania's foreign policy and co-coordinating activities of other public institutions in the foreign policy field. Therefore, the official position of the Republic of Lithuania on the establishment of International Court of Human Rights could be based on the author's proposal. Consequently, the results of this research could be used:

1. The research results could be regarded as a starting position of Republic of Lithuania concerning the United Nations human rights system reform.

2. The research could be regarded as guidelines for the applicants and their lawyers who seek for the readdress in international human rights bodies.
3. Eventually, the results of scientific research could be used in the lectures on public international law and human rights law for students, for those interested in theoretical and practical aspects of the right to individual petition, for the professional development of lawyers and advocates, publications of educative nature, as well as for any individual interested in human rights, whereas the right to individual petition and international human rights litigation is one of the fundamental human rights in order to ensure the daily exercise of any other rights and freedoms.

Sources of the research

The goal set in the dissertation was pursued and the investigation of the subject – matter of this research relied on the following groups of sources:

1. Case – law of the Human Rights Committee, Committee against Torture, Committee against Racial Discrimination, International Court of Justice, Permanent Court of International Justice, European Court of Human Rights and European Commission on Human Rights, American Court of Human Rights and American Commission on Human Rights, African Commission on Human Rights.
2. Rules of procedure of Human Rights Committee, Committee against Torture, Committee against Racial Discrimination, European Court of Human Rights and European Commission on Human Rights, American Court of Human Rights and American Commission on Human Rights, African Commission on Human Rights.
3. Works of foreign and Lithuanian scholars on international public law and human rights law.
4. Legal acts of the League of Nations and the United Nations.
5. Legal acts of the Council of Europe.
6. Documents of the Organization of American States.
7. Documents of the African Union (former Organization of African Unity).

The primary source of research was the judgments, decisions and views of judicial and quasi judicial human rights bodies, the rules of procedure on the issues under research, as predetermined by the very title of the thesis and the research object as well as the works of scholars of international public law and human rights law.

Thesis of the dissertation

1. The level of human rights protection established within the framework of United Nations is minimal. All political and quasi judicial institutions established within the United Nations framework are necessary for the supervision of provisions of the UDHR and other human rights treaties. It is desirable that at the time of accession to international human rights treaties, the states would avoid the possibility to limit the right to complain about the violations according to United Nations human rights conventions. Since some individuals do not belong to any regional human rights systems they should have at least one opportunity to address to international human rights bodies. Therefore the states should not to limit this possibility.

2. The admissibility criteria established within European human rights system as well as the interpretation of admissibility criteria limits the exercise of the right of individual petition. Non-flexible requirement to use all available local remedies complicates the possibility to implement the right to individual petition. The applicants who intend to apply to international human rights bodies and faced the obstacles made by the responsible states to obtain required proves cannot expect that their petition will be admitted after the required period of 6 months. Therefore, state cooperation with the applicant before the admissibility stage is one of the most crucial aspects of the implementation of the right to individual petition.

3. Regional and universal human rights systems cannot be regarded as replacement of each other but rather as a supplement. Since regional human rights systems may develop an independent approach to human rights standards, the United Nations human rights system should be regarded rather as coordinator of regional human rights standards.

4. The applicants use the United Nations human rights system which provides actual opportunities to complain about human rights violations insufficiently. Most applicants choose to limit their possibility to defend the human rights to regional human rights bodies while universal human rights system is underused. Since regional human rights bodies suffer from heavy caseload of regional human rights bodies, the applicants should use the United Nations treaty bodies more often.

5. United Nations human rights institutions should be reformed by establishing a new, preferably judicial, human rights body. The judicial character of the body would strengthen the supervision of obligations undertaken by the states and contribute to the development of universal human rights standards. Therefore, the transformation of human rights treaty bodies to the judicial could be possible. As an alternative, the establishment of the independent human rights court could be foreseen.

6. The establishment of International Court of Human Rights would contribute to development of universal human rights standards. Therefore the interpretation given by Court would lead to more authoritative protection of human rights and lead to creation of global jurisprudence in the field of human rights.

Structure of the thesis

The dissertation consists of the Introduction, five Chapters, Conclusions and Recommendations, Annexes and List of References.

Chapter 1 of the dissertation deals with the topical aspects of the application of the right to individual petition through historical development. The Chapter covers the development of the right to individual petition through the elements of diplomatic protection and minorities and mandate systems till present day. The Chapter reveals the jurisprudence of the early commissions, arbitrages and Permanent Court of International Justice as well as practice of other institutions established within the framework of the League of Nations and discover the development of individual petitions admissibility criteria used by contemporary human rights bodies.

Chapter 2 studies the contemporary sources establishing the right to individual petition and performance of the institutions granted the competence to deal with individual petitions. Chapter covers both political and judicial (quasi judicial) institutions. In addition, the Chapter analyses the possibility of duplication of functions and competence of the international bodies dealing with human rights. Particular attention was drawn to correlation between the courts functioning in the same region (i.e. European Court of Justice and European Court of Human Rights) and the role of International Court of Justice.

Chapter 3 concentrates on the comparative analysis of the admissibility requirements used by regional and universal human rights bodies as well as the impact of the admissibility stage to the execution of the right to individual petition. Bearing in mind that admissibility criteria play very important role in international human rights litigation, this part carefully studies the content of the admissibility requirements from the point of view of comparative analysis.

Chapter 4 is dedicated to comparative analysis of the United Nations and European human rights system with the goal to establish more efficient human rights forum. This Chapter covers seven efficiency criteria established in doctrine, studies pros and cons of regional and universal human rights systems and tries to identify more favorable human rights forum from the point of view of the applicant. This Chapter is mostly based on doctrine and interview with human rights practitioners concerning the problems arising to individual applicants in European and universal human rights bodies. Firstly, the study concentrates on the problems arising to the individual applicant before the official submission of the individual petition to international human rights bodies. Then, the author studies the problems arising in international human rights litigation and discloses the effect of the deficiencies of human rights litigation and entire (regional or universal) human rights system.

Chapter 5 is dedicated to the reform of the regional and universal human rights systems. This Chapter covers European regional reform on the basis of Protocol no. 14, also overviews the new trends in the African and Inter-American human rights systems. Since the United Nations human rights system is subjected to sharp criticism by national and international scholars, the author analyzes the call for human rights system reform and discloses the problems related to the exercise of the right to individual petition. Finally, the author puts forward the proposals to the United Nations human rights system reform.

Conclusions

1. Contemporary international law foresees several possibilities to defend rights of the individual in international level. These possibilities could be executed by addressing to international political and judicial (quasi judicial) institutions. Consideration of individual petitions in political human rights institutions would be dedicated to the prevention of gross human rights violations. This, however, means that the individual applicant should be regarded as a mere source of information than a party in international human rights litigation process. Nonetheless the address to political human rights institutions is favorable for those applicants or groups of applicants who do not have any regional human rights system or suffer from systematic, gross and massive human rights violations. The research reveals that applicants from Asia and Pacific regions address more often to political human rights institutions than applicants from the rest of regions.
2. Existing alternative to address to judicial (quasi judicial) human rights bodies is more favorable to complain about single cases. Moreover, contrary to political institutions where the individual is regarded rather as a source of information than a human rights litigation party, the judicial (quasi judicial) human rights institutions consider the case of the applicant according to the rules of procedure. The possibility to consider the case in judicial or quasi judicial human rights body within the framework of universal or regional human rights systems should be regarded rather complementary than rivalry. The third part of the research uncovers the fact that universal human rights bodies are used more often by the applicants from European human rights system than Inter-American or African human rights system.
3. The decision of the individual applicant to address to international human rights bodies is determined by the admissibility criteria applicable by the human rights body. The research reveals the fact that universal and regional human rights bodies apply *mutatis mutandis* similar admissibility criteria; however the interpretation of those is rather different. The most divergent

criteria could be mentioned as the admissibility term to international human rights bodies and the prohibition to consider the same matter under another procedure of international investigation or settlement. However, different application of admissibility criteria gives rise to divergent decisions on admissibility in ECtHR and HRC.

4. The applicants having possibility to address to regional and universal human rights bodies take this opportunity. However the application to universal human rights treaty bodies is rather passive. Nonetheless the universal human rights system in comparison with European human rights system has several advantages. First, the admissibility criteria are interpreted in more flexible way. Then, the United Nations treaty bodies are more open to the individuals seeking for moral redress. Lastly, the universal human rights litigation can be considered as low cost litigation.
5. The initiative to address to universal human rights bodies should be supported by the following arguments. The implementation of the right to individual petition in regional human rights systems may be even more limited in the future due to “significant damage” admissibility criteria imposed by European human rights system. Due to application of this requirement it is expected to decrease the number of admissible petitions, on the other hand this admissibility requirement seems to limit the exercise of this right. Moreover, the increasing case – load of the ECtHR as well as the terms of litigation may seem discouraging.
6. United Nations human rights system is not optimal for the complaints for material compensation. From this point of view, the regional human rights bodies would be seen as more favorable. Moreover, United Nations human rights treaty bodies are severely criticized for many elements of the international human rights litigation such as state non compliance with interim measures or views delivered by committees, lack of availability of legal aid, written procedure, confidentiality and other disadvantages. Weaknesses of United Nations human rights system as well as growing number of applications to ECtHR call for reform universal and regional human rights systems. Conclusion No. 5 and 6 indicate the weaknesses of United Nations; therefore the need for reform is dire. The reform could resemble to reform of ECtHR as it was implemented by Protocol No. 11 and introduce judicial elements to quasi judicial human rights system. Transformation of quasi judicial human rights bodies to judicial institution is a necessity; however it should be done after careful consideration and in compatibility with states’ obligations according to human rights treaties.
7. The efficiency of United Nations human rights system could be enhanced by establishment of independent International Court of Human Rights. As an alternative the expansion of the ICJ competence creating separate chamber to consider individual petitions should be considered.

Establishment of a new judicial institution would enable to solve the deficiencies of quasi judicial bodies. In addition, this reform would provide the opportunity to integrate the advantages of the European human rights system. Since this project requires careful consideration in order to draft a proposal, some states have already supported Swiss idea to research the possibility on establishment of the World Court of Human Rights.

Analysis of the efficiency as the proportion of the efforts used and results achieved draws to the conclusion that efficiency of each human rights body is relative and depends on the circumstances of each case.

Proposals

1. Taking into consideration the fact that some of the ECHR provisions are interpreted in more restricted manner and some rights (i.e. minority protection) are excluded from the scope of Convention as well as the fact that Republic of Lithuania has not yet made declaration recognizing the right to individual petition according to CARD and CAT, the author suggests to recognize the competence of related human rights treaty bodies. In addition, it should be considered the opportunity to make declaration concerning the recognition of the right to individual petition considering the provisions of ICESCR. The recognition of the competence to consider individual petitions in international human rights bodies would provide more opportunities to individual applicants to complain about violations of human rights made by Republic of Lithuania.
2. Individuals cannot duly exercise the right to individual petition due to lack of information concerning the preparation of the complaint and lack of legal aid. Therefore the possibility to obtain legal aid in national level is vitally important and should be guaranteed by national legislation. Therefore, the Law on State-Guaranteed Legal Aid of the Republic of Lithuania should be amended by expanding the scope of application not only to international judicial, but also to quasi judicial bodies, such as HRC.
3. The Council of Europe should consider the possibility to prolong the term of application to ECtHR from a period of 6 months to 1 year. This extension of application term would allow the applicant to fulfill the requirements of admissibility to exhaust all available domestic remedies much easier.
4. The opportunity to change the rules of procedure of the United Nations treaty bodies should be considered. The United Nations treaty bodies should modify the provisions restricting the consideration of complaints to all written information available. Therefore the treaty bodies should

consider the possibility to include oral hearing in the cases important to human rights jurisprudence.

5. The author recommends to the Lithuanian Ministry of Foreign Affairs to join the group of states supporting Swiss proposal to establish the World Court of Human Rights or to support the proposal of United Nations High Commissioner for Human Rights to establish unified treaty body.
6. Since the procedure to amend all human rights treaties is complicated and long lasting, the author supports the proposal to establish International Court of Human Rights. This Court could function along with the United Nations treaty bodies and could have the same interrelations as the International Criminal Court and *ad hoc* tribunals. New judicial body could be granted the competence to render decisions in individual cases, inter-state complaints and advisory opinions.
7. The author proposes to Lithuanian Ministry of Foreign Affairs to introduce the proposal changing the mandate of the Human Rights Council and to grant follow up supervision of the decisions rendered by International Court of Human Rights. This mandate could possibly resemble to functions executed by the Committee of Ministers acting within the framework of Council of Europe. The provisions amending the mandate of the Human Rights Council could be reflected as following:

Taking into consideration the provisions of General Assembly resolution No. 60/251 granting the mandate to United Nations Human Rights Council and [insert the document establishing the establishment of International Court of Human Rights] the resolution No. 60/251 is amended as following:

a) The final judgment of the Court shall be transmitted to the Human Rights Council, which shall supervise its execution.

b) If International Court of Human Rights decides to apply interim measures the notice of these measures will be given to Human Rights Council.

LIST OF ACADEMIC PUBLICATIONS

1. Vitkauskaitė, D. Right to Individual Petition. *Jurisprudencija*. 2008, 1(103): 79–85.
2. Vitkauskaitė–Meurice, D. Right to individual Petitions in the regional human rights systems. *Studies of Social Sciences*. 2009, 1(1): 159–174.

3. Vitkauskaitė–Meurice, D. The Reform of United Nations human rights system. *Studies of Social Sciences*. 2009, 3(3):73-92.

CURRICULUM VITAE

Education

1997–2001	Law University of Lithuania, Faculty of Law. LL.B.
2001–2003	Law University of Lithuania, Faculty of Law.
LL.M.

2003–2005 Institute of International Relations and Political Science. Master's degree.

2005–2009 Doctoral studies at the Department of International Law in Mykolas Romeris University.

Lecturing experience

From 2003 to present Lecturer of International Public Law and Diplomatic and Consular Law at Mykolas Romeris University.

Work experience

2007 – 2008 Attaché, Lithuanian Ministry of Foreign Affairs.

2006 – 2007 Legal adviser. Ministry of National Defence of the Republic of Lithuania.

2003 – 2005 Researcher. Institute of EU Law and International Law, Mykolas Romeris University.

Scientific researches

2008 – 2009 University of Zurich, School of Law.
University of Lucerne (Switzerland).

2006 / June Turku/Abo Akademi university. Institute of human rights (Finland).

Contacts

dvitka@mruni.eu

Dalia Vitkauskaitė-Meurice

INDIVIDUALIOS PETICIJOS TEISĖ IR JOS ĮGYVENDINIMAS TARPTAUTINĖJE TEISĖJE

Santrauka

„Istorija mus moko, kad skirtingos perspektyvos, tradicijos ir geopolitiniai veiksniai nesustabdė žmogaus teisių raidos progreso. Mes turime tęsti ir progresyviai įgyvendinti iškilmingai prisiimtus ir Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje įtvirtintus įsipareigojimus žmogaus teisių srityje. Ir neturime būti mažiau budrūs. Priešingai, mes turime dirbti sunkiau, kad būtų užtikrintas pilnas atitikimas žmogaus teisių standartams. Tam, kad tai pasiektume, mes turime sustiprinti žmogaus teisių institucijų veiklą [...]. Mums nereikia iš naujo išradinėti dviračio. Vietoje to, mes turėtume rasti būdus, kad jis riedėtų efektyviau ir atsakingiau nei iki šiol.“

(Navanethem Pillay, Jungtinių Tautų Vyriausioji žmogaus teisių komisarė)

Temos aktualumas

Individualios peticijos teisė ir galimybė pareiškėjams teikti peticijas tarptautinėms teisinėms ir kvaziteisminėms žmogaus teisių gynimo institucijoms yra viena iš pagrindinių šiuolaikinių žmogaus teisių, įtvirtintų tarptautinėse žmogaus teisių gynimo sutartyse ir jas lydinčiuose dokumentuose. Pirmojo ir Antrojo pasaulinio karo aukos bei masinės represijos, lydėjusios pasirošimą karui, paskatino tarptautinę bendruomenę kreipti didesnę dėmesį į vykdomus žmogaus teisių pažeidimus ne tik karo, bet ir taikos metu. 1948 metais priimta Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (toliau – VŽTD), nustačiusi pagrindinių žmogaus teisių katalogą, neformaliai įpareigojo valstybes peržiūrėti savo nacionalinių įstatymų taikymo praktiką, o Jungtinių Tautų Chartija, o vėliau - ir regioninių organizacijų rėmuose priimtos tarptautinės sutartys išklė žmogaus teisių apsaugos klausimą į tarptautinį lygmenį.

Universaliosios ir regioninės organizacijos, siekdamos įgyvendinti VŽTD nuostatas, priėmė sutartis, nustatančias bendrąjį žmogaus teisių katalogą: Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą (toliau – TPPTP), Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvenciją (toliau – EŽTK), Amerikos žmogaus teisių konvenciją (toliau – AŽTK) ir Afrikos žmogaus ir tautų chartiją (toliau – AŽTCH) bei specializuotas žmogaus teisių sutartis, skirtas konkrečioms teisėms užtikrinti, kaip pavyzdžiui, Konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (toliau – KPDM), Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką elgesį ar baudimą (toliau – KPK), Vaiko teisių konvenciją, Tarptautinę konvenciją dėl visų migrantų darbuotojų ir jų šeimų apsaugos, Europos konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą. VŽTD

pagrindu priimtos žmogaus teisių sutartys numatė galimybę asmenims, esantiems valstybės pažeidėjos teritorijoje ar jurisdikcijoje, galimybę kreiptis į tarptautines žmogaus teisių gynimo institucijas ir naudotis žmogaus teisių gynimo procedūromis. Skirtingoms skundų kategorijoms sukurtos procedūros⁵ veikia arba universalių (Jungtinių Tautų Organizacijos (toliau – JTO), Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (toliau – UNESCO⁶), Tarptautinės darbo organizacijos (toliau – TDO) ir kt.), arba regioninių tarptautinių organizacijų (Europos Tarybos (toliau – ET), Europos Sąjungos (toliau – ES), Afrikos Sąjungos (toliau – AS), Amerikos Valstybių Organizacijos (toliau – AVO)) ribose ir kinta nuo teisminių (kvaziteisminių) iki politinių institucijų, tokių kaip Žmogaus teisių taryba. Tokios procedūros praktikoje atlieka bent tris funkcijas: pirmiausia, jos suteikia asmeniui, kurio teisės buvo pažeistos, veiksmingą žalos atitaisymo priemonę, antra, jų dėka yra keičiami valstybės pažeidėjos įstatymai ir praktika, kuria vėliau gali pasinaudoti analogiškoje situacijoje esantys asmenys ir trečia, atskirų žmogaus teisių sutarčių jurisprudencijos plėtotės dėka valstybėms narėms yra numatomos žmogaus teisių sutartyse įtvirtintų garantijų ir priemonių, reikalingų apsaugoti tas teises, gairės.⁷

Andrew Byrnes teigia, kad valstybės, nusprendusios tarptautinėms žmogaus teisių gynimo institucijoms suteikti kompetenciją svarstyti individualius pranešimus pagal įvairias Jungtinių Tautų žmogaus teisių sutartis, pirmiausia siekė suteikti individui galimybę kreiptis dėl valstybių padaryto žmogaus teisių pažeidimo ištaisymo, kai asmeniui nacionaliniu lygiu nebuvo sudaryta galimybė atitaisyti žmogaus teisių pažeidimu padarytos žalos. Valstybės steigėjos manė, kad formalus institucijos išvados, pripažįstančios žmogaus teisių pažeidimą, paskelbimas atliktų padarytos žalos kompensavimo vaidmenį ir užtikrintų analogiškų pažeidimų prevenciją ateityje.⁸

Svarbu paminėti, kad išskyrus kai kurias išimtis, žmogaus teisių gynimo institucijų kompetencijos pripažinimas yra pasirinkamas, o žmogaus teisių sutartyse įtvirtinta individualios peticijos teisė yra fakultatyvinė. Tai reiškia, kad valstybės prisiimdamos išpareigojimus gerbti žmogaus teises, papildomai gali pripažinti tarptautinių žmogaus teisių gynimo institucijų kompetenciją nagrinėti individualius skundus. Nors tai labiau būdinga JTO ribose sudarytoms sutartims, kurių turinio įvairovę pirmiausia nulėmė politinės priežastys⁹, tačiau tai taip pat išlieka Amerikos ir Afrikos žmogaus teisių sistemų ypatumu. Visgi, įtvirtinant individualios peticijos teisę žmogaus teisių dokumentuose ir steigiant sutarčių priežiūros institucijas, didžiausi nuopelnai priskirtini regioninėms

¹Lawson, E. *Encyclopedia of Human Rights*. Taylor & Francis, 2 edition, 1996, p.235 -239.

² Nors šiame moksliniame darbe individualių peticijų nagrinėjimo procedūra UNESCO rėmuose daugiau nebus minima, tačiau šios organizacijos rėmuose taip pat yra įsteigta individualių skundų procedūra, pagal kurią yra teikiami ir nagrinėjami į UNESCO veiklos sritį patenkantys klausimai ir teisių, susijusių su švietimu, mokslu ir kultūra, pažeidimai.

³ Byrnes, A. An Effective Complaints Procedure in the Context of International Human Rights Law. In Bayefsky, A.F.(ed.). *The United Nations Human Rights Treaty System in the 21st Century*. The Hague: Kluwer Law International, 2000, p.140.

⁴Byrnes, A., p.140.

⁵ Plačiau žr. Ghandhi, P.R. *The Human Rights Committee and the Right of Individual Communication*. London: Ashgate, 1998, p.1; Nowak, M. *U.N. Covenant on Civil and Political Rights CCPR Commentary*. Kehl. Strasbourg. Arlington: N.P.Engel Publisher, 2005, p.821-823.

žmogaus teisių sistemoms. Jų pavyzdžiu po dešimties metų pasekė ir universalioji žmogaus teisių sistema žmogaus teisių sutarčių pagrindu įsteigdamą komitetus, užtikrinančius tam tikrų žmogaus teisių sutarčių nuostatų priežiūrą. Žmogaus teisių konvencijose įtvirtintų nuostatų, susijusių su materialiniu ir procesiniu peticijos teisės turiniu skirtingas aiškinimas formuoja besiskiriančią regioninėse ir universaliosiose žmogaus teisių sistemose peticijos teisės įgyvendinimo praktiką. Todėl disertacijos aktualumą pagrindžia lyginamoji regioninių ir universaliosios sistemų analizė, kurios dėka galima visapusiškai įvertinti žmogaus teisių gynimo proceso peticijų priėmimo stadijoje taikomus priimtinumų reikalavimus, proceso eigą, trukmę, pajėgumą užtikrinti sprendimų vykdymą. Visi minėti faktoriai gali lemti pareiškėjo ar jo atstovo pasirinkimą teikti peticiją konkrečiai tarptautinio žmogaus teisių gynimo institucijai.

Kaip rodo šalių, prisijungiančių prie žmogaus teises ginančių sutarčių ir pripažįstančių individualios peticijos teisę skaičiaus augimas ir kartu augantis pareiškėjų, besikreipiančių į tarptautines organizacijas skaičius, ši disertacijos tema išlieka aktuali teoriniu ir praktiniu aspektu. Toki aktualumą pagrindžia ir Lietuvos, tapusios daugelio tarptautinių organizacijų nare, prisiimti išsipareigojimai pagal žmogaus teisių sutartis, tarp jų ir individualios peticijos teisės pripažinimas bei individualios peticijos teikimo galimybė. Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) statistiniai duomenys rodo, kad 2008 m. sausio 1 d. pirminio nagrinėjimo laukė 420 pareiškėjų iš Lietuvos, o 2009 m. sausio 21 d. duomenimis turėjo būti nagrinėjamos 39 bylos prieš Lietuvą¹⁰. Žmogaus teisių komitete (toliau – ŽTK) nuo Lietuvos išsipareigojimų prisiėmimo pradžios pagal TPPTP pirmąjį papildomą protokolą buvo teikti tik 4 pranešimai.¹¹ Šie statistiniai duomenys rodo, kad Lietuvoje potencialūs pareiškėjai ir jų atstovai pirmenybę teikia Europos žmogaus teisių apsaugos sistemai, iki galo neįvertindami ar nežinodami apie universaliosios žmogaus teisių sistemos teikiamas gynimo galimybes. Svarbu atkreipti dėmesį, kad potencialūs pareiškėjai negali iki galo pasinaudoti Jungtinių Tautų ribose veikiančių komitetų (ŽTK, Komiteto prieš rasinę diskriminaciją, Komiteto prieš kankinimą ir kt.) ribose suformuotų žmogaus teisių gynimo mechanizmais tiek dėl žinių apie juos trūkumo, tiek dėl to, kad Lietuvos Respublika nėra išsipareigojusi pagal straipsnius, suteikiančius pareiškėjams teisę teikti peticijas tarptautinėms žmogaus teisių gynimo institucijoms. Lietuva nėra išsipareigojusi pagal specialias Jungtinių Tautų žmogaus teisių sutartis, tokias kaip KPK ir KPRD, kurių pagrindu būtų galima teikti individualius pranešimus specializuotoms JTO konvencinėms institucijoms kiek galima sumažinant EŽTT teikiamų pareiškimų skaičių.

Analizė šia tema yra aktuali Lietuvai, kadangi joje veikiančių nevyriausybinė žmogaus teisių organizacijų atstovų teigimu ir jose dirbančių teisininkų pastebėjimu, EŽTK taikymas Lietuvos teismų praktikoje dar nėra įprastas reiškinys. Šiuo ir kitais žmogaus teisių dokumentais mažai remiasi ir praktikuojantys advokatai, galintys būti potencialūs nukentėjusiųjų atstovai tarptautinėse žmogaus

⁶ Teisingumo ministerijos tinklalapis [interaktyvus]. <http://www.tm.lt/?item=stras_bst>; žiūrėta [2009-02-26]

⁷ Jungtinių Tautų tinklalapis [interaktyvus]. <<http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/procedure.htm>>; žiūrėta [2009-02-26]

teisių gynimo institucijose. Nors kai kurios tarptautinės žmogaus teisių gynimo institucijos ir suteikia teisinę pagalbą vėlesnėse proceso stadijose, tačiau pareiškėjai dažnai susiduria su informacijos trūkumu ne tik dėl peticijos turinio pateikimo, bet taip pat ir dėl paties žmogaus teisių proceso. Lietuvos, kaip ir kitų užsienio teisininkų, teikiančių bylas tarptautinėms žmogaus teisių institucijoms praktika rodo, kad praktikuojantys teisininkai susiduria su žinių apie tarptautinį žmogaus teisių procesą trūkumu. Žmogaus teisių stebėjimo instituto direktoriaus H. Mickevičiaus įsitikinimu, pagal EŽTT tarptautinis žmogaus teisių gynimo procesas yra kasdieninis praktikuojančio teisininko patyrimas¹². Tačiau praktika rodo, kad teisininkai susiduria su jiems nežinomais tarptautinio žmogaus teisių gynimo proceso ypatumais.

Disertacijos tema ir turinys yra aktualus dviem aspektais. Pirmiausia ji aktuali mokslinė prasme, kadangi pasitelkiant užsienio autorių veikalus ir gausią doktriną, joje išsamiai analizuojamas individualios peticijos teisės įgyvendinimo turinys, žmogaus teisių sistemų reformų metmenys ir pasiūlymai, kuriais galėtų pasinaudoti Lietuvos žmogaus teisių politiką formuojančios institucijos. Kita vertus, tyrimas yra aktualus nacionaliniu praktiniu lygiu, t.y. jis skirtas ir individualiems pareiškėjams ir jų atstovams, nes jame yra analizuojami praktiniai žmogaus teisių gynimo proceso aspektai.

Auganti peticijos teisės reikšmė, siekiant užtikrinti tarptautinių žmogaus teisių standartų laikymąsi, skatina egzistuojančias žmogaus teisių sistemas gerinti individualių peticijų teisės prieinamumo sistema. Todėl šiame moksliniame tyrime nagrinėjamos regioninių ir universalių žmogaus teisių sistemų būsimų reformų gairės, kurios nėra vienareikšmiškai vertinamos mokslininkų ir praktikų. Kaip keletą pavyzdžių būtų galima įvardyti diskusijas dėl jau priimto ir atviro pasirašyti TESKTP papildomo protokolo, suteikiančio pareiškėjams individualių peticijų galimybę, EŽTK 14 protokolo priėmimo įtaką pareiškėjams bei Jungtinių Tautų Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro pateiktą pasiūlymo projektą kardinaliai reformuoti JTO konvencinių institucijų sistemą.

Galiausiai darbe keliama vieningos žmogaus teisių (teisminės) institucijos kūrimo idėja, kuri gyvuoja nuo 1948 m. VŽTD projekto rengimo, tačiau kurios dėl tuometinių politinių nuotaikų vis tik buvo atsisakyta. Disertantės ir kitų mokslininkų (Julie Cassidy, Stefan Trechsel, Manfred Nowak, Philip Alston ir kt.) nuomone, šis klausimas išlieka aktualus, kadangi regioninės sistemos suformuotos regioninių dokumentų pagrindu ir neturėdamos sąveikos nei tarpusavyje, nei su universaliomis teisminėmis (kvaziteisminėmis) institucijomis (išskyrus daromas nuorodas į vienų ar kitų sistemų jurisprudenciją) formuoja skirtingą teisminę tiek individualių peticijų teikimo, tiek žmogaus teisių aiškinimo praktiką. Disertacijoje nagrinėjama JTO žmogaus teisių sistemos reforma nėra plačiai nagrinėta Lietuvos mokslininkų darbuose ir galėtų būti aktuali tiek žmogaus teisės doktrinos raidai ir

⁹ Šios mintys buvo išsakytos pokalbio su disertante metu .

gali pasitarnauti kaip gairės formuojant Lietuvos poziciją dėl vieningos žmogaus teisių institucijos arba Tarptautinio žmogaus teisių teismo steigimo.

Apibendrinant pažymėtina, kad šiuo tyrimu siekiama ne tik atskleisti individualios peticijos teisės turinį, bet ir jos procesinį įgyvendinimą tarptautinėse žmogaus teisių gynimo institucijose tikintis, kad šis tyrimas bus naudingas tiek studentams, studijuojantiems žmogaus teisių teisę ir tarptautinę teisę, tiek pareiškėjams, tiek ir jų atstovams.

Tyrimo apžvalga

Atsižvelgiant į ganėtinai plačią temą ir joje nagrinėjamus individualios peticijos teisės praktinio įgyvendinimo tarptautiniame žmogaus teisių teisės procese aspektus, reikia pastebėti, kad nagrinėjamos temos aspektais domisi nemažai mokslininkų. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad dauguma mokslininkų nagrinėja šią temą regioniniu aspektu, pasirinkdami šios temos aspektų analizę vienos regioninės sistemos kontekste arba pasitelkdami kelių žmogaus teisių sistemų analizę ir peticijos teisės įgyvendinimo ypatumus. Būtent tokio pobūdžio analizei ypatingą dėmesį skyrė P. van der Mei, F. Vijoen, P. van Dijk, F. van Hoof, J. M. Pasqualucci, D. Juma, J.I.Charney, K. Reid, S.Joseph, K. Mitchell, L. Gyorki, C. Beninger–Budell, C. Phoung, C. Ovey, R. White, J. M. Vivanco, L. Bhansali, D. Rodriguez–Pinyon, C. Martin, R. Murray ir kiti. Kita grupė užsienio autorių koncentruojasi ties JTO veiklos žmogaus teisių srityje analize: W.Vandenhoele, M. Nowak, D. McGoldrick, Y. Shany, L. Lijnyaad, P.R.Ghandi, C.Mahon, L.Heffernan, M.Scheinin, P. Alston, M. Nowak, J. Steiner, A. Bayefsky, R. Higgins ir kt., kurie savo moksliniuose darbuose analizuoja tiek individualios peticijos teisės įgyvendinimo ypatumus Jungtinių Tautų konvencinėse institucijose, tiek ir skiria didelį dėmesį JTO žmogaus teisių sistemos reformai. Trečioji užsienio autorių grupė labai aktyviai dalyvauja polemikoje dėl Žmogaus teisių teismo steigimo poreikio ir teikia įvairius pasiūlymus dėl galimo žmogaus teisių teismo modelio. Vieni iš aktyviausių mokslininkų šioje srityje būtų J. Cassidy, S. Trechsel, M. Nowak, P. Alston, J. Crawford, D. Kretzmer, A. Byrnes, T. Van Boven, M. O'Flaherty, C. O'Brien, A. Huston ir kiti.

Lietuvos mokslininkų indėlis nagrinėjant šią temą nėra gausus. Tiesa, reikia atkreipti dėmesį, kad Lietuvos mokslininkai skiria daug dėmesio analizuodami ET ir ES žmogaus teisių sistemą, todėl iš Lietuvos mokslininkų rašančių šia tema išsiskiria prof. dr. S. Katuoka, prof. dr. A. Pumputis, doc. dr. D. Jočienė, nagrinėjantys Lietuvos ir EŽTT santykius individualių peticijų teikimo kontekste, prof. habil.dr. V. Vadapalas, nagrinėjantis žmogaus teises tarptautinės teisės ribose, o taip pat doc.dr. D. Žalimas, kuris analizuoja JTO ir ET žmogaus teisių sistemą tarptautinių organizacijų kontekste, dr. A. Paksas, nagrinėjęs tarptautines ir nacionalines žmogaus teisių apsaugos priemones ir institucijas kiti autoriai. Tačiau būtina paminėti, kad Lietuvos mokslininkai savo dėmesį telkia išimtinai ties ET žmogaus teisių sistemos analize, menkai analizuodami arba iš viso neanalizuodami individualių

žmogaus teisių gynimo proceso ypatumų Jungtinių Tautų ir kitų tarptautinių (regioninių) organizacijų kontekste.

Mokslinis naujumas

Kaip jau minėta, Lietuvos mokslininkų indėlių tiriant individualios peticijos teisės įgyvendinimą yra gana kuklus. Be to, nors užsienio mokslininkų analizuojančių regionines ir universalias sistemas bei rašančių šia tema yra nemažai, tačiau tokios analizės, kuri apimtų daugiau nei dvi žmogaus teisių sistemas anksčiau nebuvo parengta ir užsienio kalbomis. Tad disertantės pasirinkta lyginamoji trijų regioninių ir universaliosios sistemos, praktinių žmogaus teisių gynimo proceso problemų ir žmogaus teisių sistemos reformos gairių analizė atskleidžia naujovišką požiūrį į šią temą. Dėl to galima teigti, kad disertantės pasirinkta tema *Individualios peticijos teisė ir jos įgyvendinimas tarptautinėje teisėje* yra pirmasis tokio pobūdžio mokslinis tyrimas, kuris analizuoja ne tik materialines žmogaus teisių teisės normas, bet taip pat ir tarptautinį žmogaus teisių gynimo procesą bei jo trūkumus. Taip pat atsižvelgiant į tai, kad 2008 m. gruodžio 10 d. buvo priimtas Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto papildomas protokolai, kuriuo pareiškėjams įtvirtinama individualios peticijos teisė, moksliniame darbe yra analizuojamos šio protokolo nuostatos ir jų reikšmė individualiam pareiškėjui. Galiausiai disertantės tiriama JTO žmogaus teisių sistemos reforma ir siūlomas Tarptautinio žmogaus teisių teismo steigimo modelis turėtų būti vertinamas kaip pirmieji žingsniai diskutuoti šia tema tarp Lietuvos mokslininkų ir politikų, atsakingų už Lietuvos užsienio politikos formavimą.

Tyrimo objektas

Disertacijos tyrimo **objektas** – peticijos teisės materialinis ir procesinis įgyvendinimas. Materialinis peticijos teisės įgyvendinimas apima įtvirtintos žmogaus teisių sutartyse individualios peticijos teisės bei peticijos priimtumo reikalavimų turinio analizę. Procesinis elementas apima tarptautinio žmogaus teisių bylinėjimosi proceso probleminių aspektų, kurie atskleidžiami analizuojant universalių ir regioninių žmogaus teisių procesą, t. y. peticijos priėmimo ir bylos nagrinėjimo iš esmės stadijas, analizę ir pareiškėjo bei jo atstovo tarptautiniame žmogaus teisių gynimo procese patiriamus sunkumus. Moksliniame darbe tiriamos regioninių ir ypač universaliosios žmogaus teisių sistemos reformų kryptys.

Disertantė pabrėžia, kad šiame darbe nebus nagrinėjama visų institucijų, turinčių kompetenciją priimti ir nagrinėti peticijas veikla, kadangi nemažai egzistuojančių teismo (ar kvaziteismo) pobūdžio institucijų užtikrina kolektyvinių skundų teikimo galimybę (pvz. TDO, procedūros pagal

Europos socialinę chartiją ir kitos). Todėl šių organizacijų įtaka žmogaus teisių gynimui ir taikomos procedūros moksliniame tyrime nebus plačiau aptariamoms.

Kadangi šios temos visapusiškas atskleidimas reikalauja ne tik procedūrinių skirtumų tarp žmogaus teisių sistemų palyginimo, bet ir pačių sistemų veiklos in corpore palyginimo, disertantė, pasitelkdama šių sistemų ribose veikiančių žmogaus teisių gynimo institucijų veiklos lyginamąją analizę, šią temą nagrinėja lyginamuoju aspektu, analizuodama kelių regioninių žmogaus teisių gynimo institucijų (EŽTT, AŽTT, Amerikos žmogaus teisių komisijos, Afrikos žmogaus teisių komisijos) praktiką, peticijos teisės aiškinimą ir tarptautiniame žmogaus teisių gynimo procese, tokiu būdu išplečiant atsakovų ratą už Europos Tarybos valstybių narių ribų.

Norėdama pasiekti išsikeltą tikslą ir uždavinius (žr. toliau) bei visapusiškai išanalizuoti temą, disertantė plačiausiai tiria procesinę individualios peticijos teisės įgyvendinimo dalį, nagrinėdama žmogaus teisių procesą JTO konvencinėse institucijose ir regioniniuose žmogaus teisių teismuose (komisijose). Siekdama identifikuoti bendrąsias žmogaus teisių gynimo problemas, disertantė apibendrina Lietuvos ir užsienio respondentų pokalbio metu akcentuotas peticijos pareiškėjams aktualias problemas. Kadangi Lietuvoje dirbančių teisininkų praktika teikiant tarptautines peticijas žmogaus teisių gynimo institucijoms nėra gausi, o kiekviena valstybė pasižymi individualiomis problemomis, kurios nebūtinai yra būdingos kitai valstybei, disertantė sąmoningai neapsiriboja tik Lietuvos patirtimi tarptautinėse institucijose. Nagrinėdama šią temą ji taip pat analizuoja būsimų regioninių ir universaliosios žmogaus teisių sistemos reformų metmenis, kurie nesulaukia Lietuvos mokslininkų dėmesio, tačiau, disertantės nuomone, yra labai svarbūs norint universaliai užtikrinti žmogaus teises ir toliau vystyti tarptautinio žmogaus teisių gynimo procesą. Tokią disertantės poziciją sustiprina ir šiuo metu Šveicarijos Konfederacijos vyriausybės inicijuotas mokslinis projektas, kurio pagrindu vėliau bus suformuota Šveicarijos Konfederacijos vyriausybės derybinė pozicija teikiant šio klausimo projektą diplomatinio lygmeniu.

Tikslas ir uždaviniai

Šio mokslinio tiriamojo darbo tikslas – pasitelkiant lyginamąją žmogaus teisių sistemų analizę atskleisti nukentėjusiesiems dėl žmogaus teisių pažeidimo ir juos atstovaujantiems teisininkams kylančias problemas tarptautinio žmogaus teisių gynimo procese ir atsižvelgiant į naujausias žmogaus teisių sistemos reformų perspektyvas pateikti siūlymus, kaip būtų galima pagerinti šiuo metu funkcionuojančią sistemą.

Darbo uždaviniai:

1. Ištirti ir nustatyti peticijos teisės įgyvendinimo apimtį, pasitelkiant tarptautinių teismų ir kvaziteisminių institucijų patirtį;

2. Identifikuoti problemas, išskylančias individualiems pareiškėjams ir jų atstovams keliuose tarptautinio žmogaus teisių gynimo proceso lygmenyse:
 - a) Pasitelkus peticijų priimtinumą kriterijų analizę išnagrinėti peticijų priėmimo stadijoje kylančias kliūtis;
 - b) Ištirti peticijos nagrinėjimo iš esmės proceso ypatumus, turinčius poveikį ne tik individualiam pareiškėjui, bet ir visai žmogaus teisių sistemai ir jos efektyvumui;
 - c) Lyginant regioninę ir universaliąją žmogaus teisių gynimo sistemas, identifikuoti efektyvesnę tarptautinę žmogaus teisių gynimo instituciją.
3. Išanalizuoti universaliosios ir regioninių žmogaus teisių sistemos reformų kryptis, įvertinti jų trūkumus ir privalumus teikiant ypatingą dėmesį Lietuvos mokslininkų iki šiol nenagrinėtam Jungtinių Tautų žmogaus teisių sistemos reformos klausimui ir pateikiant galimą naujosios sistemos modelį.

Metodika

Darbo temai išnagrinėti ir atskleisti buvo naudojami įvairūs teoriniai ir empiriniai mokslinio tyrimo metodai, tokie kaip lyginamasis, pokalbio, loginis, bylų ir dokumentų analizės bei sisteminės analizės. Kaip pagalbiniai tyrimo metodai buvo pasitelkti aprašomasis bei istorinis teleologinis metodai.

Lyginamasis metodas buvo sistemiškai naudojamas kartu su kitais pagrindiniais metodais, pirmiausia lyginant regioninių ir universalių žmogaus teisių sistemų veiklos ypatybes, funkcionavimo pagrindus ir žmogaus teisių gynimo procesinius skirtumus, įvairias doktrinoje pateikiamas nuomones bei vertinant teisminių ir kvaziteisminių žmogaus teisių gynimo institucijų praktiką įgyvendinant individualios peticijos teisę ir atliktos analizės pagrindu darant atitinkamas išvadas.

Loginis tyrimo metodas kartu su sisteminės analizės tyrimo metodu buvo naudojami atskleisti individualios peticijos teisės turinį ir jos praktinį įgyvendinimą tarptautiniame žmogaus teisių gynimo procese. Šie metodai padėjo nustatyti individualios peticijos teisės įgyvendinimą universaliojoje ir regioninėse žmogaus teisių sistemose, atskleisti jos įgyvendinimo problemas nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu. Minėti metodai buvo svarbūs analizuojant bei apibendrinant doktrinoje ir praktikoje pateiktas mokslininkų, ir praktikų nuomones ir prieinant atitinkamų išvadų analizuojamais klausimais.

Statistinis metodas buvo naudojamas lyginant įvairius matematinius duomenis, susijusius su tarptautinėms žmogaus teisių gynimo institucijoms teikiamomis peticijomis ir darant išvadas dėl tarptautinių žmogaus teisių gynimo institucijų prieinamumo ir „populiarumo“ tarp pareiškėjų.

Bylų bei dokumentų analizės metodai buvo naudojami siekiant atskleisti peticijos teisės taikymo apimtį, teisminių ir kvaziteisminių žmogaus teisių gynimo institucijų veiklos nagrinėjant individualias peticijas ypatumus, naujausias universaliosios ir regioninių žmogaus teisių institucijų reformų gaires. Bylų analizės metodas buvo naudojamas aptariant tarptautinio žmogaus teisių gynimo proceso stadijas, t. y. individualiajam pareiškėjui keliamus reikalavimus ir žmogaus teisių gynimo institucijų jurisprudencijoje vartojamų peticijų priimtumo reikalavimų aiškinimą ir taikymą.

Pasitelkus istorinį, lingvistinį bei teleologinį tyrimo metodus darbe buvo analizuojamas peticijos teisės vystymasis, žmogaus teisių diskurse vartojamos sprendimo ir išvadų sąvokos, atskleidžiant jų reikšmę ir vartojimą skirtingose žmogaus teisių sistemose bei tokių sąvokų vertimo ir aiškinimo problematiką.

Moksliniame darbe naudojamas ir aprašomasis tyrimo metodas, kuriuo buvo siekiama perteikti tarptautinių teisminių ir kvaziteisminių žmogaus teisių gynimo institucijų jurisprudencijoje išplėtotus peticijų priimtumo reikalavimus, žalos ir kitų elementų aiškinimą.

Visame darbe buvo naudojamas pokalbio tyrimo metodas. Pokalbio tyrimo metodas buvo ypač naudojamas rašant ketvirtą ir penktą darbo skyrius, siekiant išsiaiškinti teisės praktikų ir mokslininkų nuomonę bei praktines problemas su kuriomis susiduria potencialūs pareiškėjai ir jų atstovai kreipdamiesi į tarptautines žmogaus teisių gynimo institucijas ir ištirti regioninių ir universalių žmogaus teisių institucijų reformų vertinimą bei jų poreikį. Šio metodo panaudojimo dėka darbas pasižymi ne tik doktrinos analize ir sisteminiu, bet ir praktiniu taikomuoju pobūdžiu.

Praktinė reikšmė

Praktikuojančių teisininkų nuomone, potencialūs peticijų pareiškėjai nepakankamai žino apie galimybes kreiptis į tarptautines žmogaus teisių gynimo institucijas, kaip ir potencialūs jų atstovai – teisininkai, esantys nacionalinės teisės ir nacionalinio proceso ekspertais. Lietuvos praktika rodo, kad, nagrinėdami bylas, kuriose yra žmogaus teisių pažeidimo elementų, nei advokatai, nei žemesniųjų instancijų teismai dažniausiai nesiremia EŽTK, jau nekalbant apie Jungtinių Tautų ribose priimtą TPPTP. Dažniausiai nuorodos į tarptautinius žmogaus teisių dokumentus ar pasiryžimas kreiptis į tarptautines žmogaus teisių gynimo institucijas atsiranda pareiškėjo iniciatyva. Tačiau neretai potencialūs pareiškėjai negauna išsamios informacijos susijusios su galimybėmis kreiptis į tarptautines žmogaus teisių gynimo institucijas ir kuo ypatingas tarptautinis žmogaus teisių gynimo procesas. Su panašiomis problemomis susiduria ir teisininkai, kurie neturi praktikos teikiant tarptautines peticijas.

Šioje disertacijoje aptariamos Jungtinių Tautų žmogaus teisių sistemos reformos kryptys ir pateikiami jų modeliai, gali būti naudingi Lietuvos Respublikos institucijoms (konkrečiau Užsienio reikalų ministerijai) formuojant savo poziciją dėl Tarptautinio žmogaus teisių teismo steigimo. Darbe yra išsamiai analizuojamos teisminių ir kvaziteisminių institucijų veiklos taisyklės ir žmogaus teisių gynimo proceso stadijos, suteikiančios disertacijai praktinės reikšmės ir pritaikomumo.

Apibendrintai, disertantės nuomone, šis mokslinis darbas gali būti naudingas praktiškoje:

1. Šis mokslinis darbas galėtų būti pirminis indėlis formuojant Lietuvos Respublikos poziciją Jungtinių Tautų žmogaus teisių reformos klausimu.
2. Mokslinis darbas gali tapti praktinėmis gairėmis asmenims ar jų atstovams besikreipiantiems ar norintiems kreiptis į tarptautines žmogaus teisių gynimo institucijas,
3. Tyrimo rezultatai taip pat galėtų būti panaudoti dėstant tarptautinę viešąją bei žmogaus teisių teisę tiek studentams, tiek teisėjams, ir ypač advokatams besigilintiems į peticijos teisės įgyvendinimo teorinius bei praktinius aspektus, organizuojant tarptautinio žmogaus teisių proceso inscenizaciją kaip mokomąją priemonę besidomintiems žmogaus teisių procesu studentams, rengiant mokomojo pobūdžio leidinius ir praktinius vadovėlius nurodančius, kaip kreiptis į tarptautines žmogaus teisių gynimo institucijas, taip pat ir kiekvienam žmogaus teisių sritimi besidominciam asmeniui ir potencialiam tarptautinės peticijos pareiškėjui, kadangi peticijos teisė yra viena pagrindinių žmogaus teisių.

Tyrimo šaltiniai

Siekiant disertacijos iškelto tikslo bei tiriant šio darbo objektą, buvo naudojamos šiomis šaltinių grupėmis:

1. Žmogaus teisių komiteto, Komiteto prieš kankinimus, Komiteto prieš rasinę diskriminaciją, Komiteto prieš moterų diskriminaciją, Tarptautinio Teisingumo Teismo, Nuolatinio Tarptautinio Teisingumo Teismo, Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos žmogaus teisių komisijos, Amerikos žmogaus teisių teismo bei Amerikos žmogaus teisių komisijos ir Afrikos žmogaus teisių teismo bei Afrikos žmogaus teisių komisijos nuomonėmis ir sprendimais, aiškinančiais peticijų priimtinumų reikalavimų turinį bei taikymo apimtį, žalos sampratą ir kitus žmogaus teisių gynimo proceso elementus.
2. Teisminių ir kvaziteisminių institucijų procedūriniais dokumentais ir veiklos taisyklėmis.

3. Užsienio ir Lietuvos tarptautinės viešosios teisės ir žmogaus teisių teisės mokslininkų darbai ir teisminių bei kvaziteisminių institucijų nuomonėmis.
4. Jungtinių Tautų organizacijos ir Tautų Sąjungos dokumentais.
5. Europos Tarybos dokumentais.
6. Amerikos valstybių organizacijos dokumentais.
7. Afrikos Sąjungos (buvusios Afrikos Vienybės Organizacijos) dokumentais.

Atsižvelgiant į disertacijos pavadinimą, tyrimo objektą ir uždavinius, pagrindiniais disertacijos tyrimo šaltiniais tapo teisminių ir kvaziteisminių institucijų veiklos taisyklės, jų sprendimai analizuojamu klausimu bei užsienio ir Lietuvos mokslininkų, nagrinėjančių tarptautinės viešosios ir tarptautinės žmogaus teisių teisės problemas, veikalai.

Ginamieji disertacijos teiginiai

1. **JTO sukurtas žmogaus teisių apsaugos lygis yra minimalus.** JTO ribose veikiančios žmogaus teisių gynimo kvaziteisminės ir politinės institucijos yra būtinos siekiant užtikrinti VŽTD nuostatų vykdymą. Neretai prisiimamos pagrindinių teisių katalogą, valstybės padaro išlygą dėl peticijos teisės pripažinimo. Valstybės neturėtų užkirsti individui galimai vienintelio būdo pasinaudoti galimybe tarptautiniu lygiu gauti veiksmingą žalos kompensavimo galimybę. Kadangi ne visi geografiniai regionai turi sukūrę regionines žmogaus teisių sistemas, nemaža dalis pareiškėjų įgyvendindami individualios peticijos teisę kreipiasi ne tik į kvaziteismines, o į politines institucijas ir TTT, kuris neturi kompetencijos priimti nagrinėti individualias peticijas.
2. **Regioninėje ET žmogaus teisių sistemoje numatyti peticijų priimtinumui reikalavimai ir jų aiškinimas apriboja pareiškėjų galimybes kreiptis į tarptautines žmogaus teisių gynimo institucijas.** Pareiškėjai norėdami pasinaudoti peticijos teise su didžiausiomis kliūtimis susiduria iki peticijos pateikimo tarptautinėms žmogaus teisių gynimo institucijoms. Nelankstus reikalavimo panaudoti vidaus gynybos priemonės per nustatytą terminą taikymas apunkina galimybę įgyvendinti individualios peticijos teisę. Pareiškėjai, norintys pateikti peticiją ir susidūrę su valstybių sudarytomis kliūtimis pateikti peticiją per nustatytą ir taikomą peticijos priimtinumui terminą, dažnai negali tikėtis, kad jų peticija bus laikoma priimtina pasibaigus priėmimo terminui. Todėl valstybių bendradarbiavimas su pareiškėju parengiamojoje individualios peticijos teikimo stadijoje yra vienas iš esminių peticijos teisės įgyvendinimo aspektų.

3. **Regioninės ir universalioji žmogaus teisių sistema neturi būti suvokiamos kaip viena kitos pakaitalas, o labiau kaip papildančios viena kitą.** Kadangi regioniniai žmogaus teisių standartai ir žmogaus teisių aiškinimas gali skirtis, todėl JTO žmogaus teisių sistema turėtų būti koordinuojanti regioninius žmogaus teisių standartus.
4. **Pareiškėjai nepakankamai išnaudoja JTO peticijų sistemą, kuri suteikia realias galimybes apginti pažeistas teises.** Teikdami individualias peticijas pareiškėjai dažnai kreipiasi tik į regionines žmogaus teisių gynimo institucijas, nors turi galimybes ginti pažeistas teises ir JTO žmogaus teisių gynimo institucijose. JTO peticijų sistema aktyviau naudojasi pareiškėjai, kurie nepriklauso jokioms regioninėms žmogaus teisių sistemoms. Papildomą poreikį kreiptis į JTO žmogaus teisių gynimo institucijas pagrindžia augantys regioninių žmogaus teisių teismų krūviai ir ilgai trunkantys bylų nagrinėjimai.
5. **JTO žmogaus teisių sutarčių pagrindu sukurta institucijų sistema turi būti reformuojama suteikiant jai teisminės institucijos bruožų, kurie sustiprintų valstybių priimtų įsipareigojimų vykdymą ir universaliųjų žmogaus teisių standartų plėtojimą.** Kaip viena iš alternatyvų galėtų būti arba konvencinės institucijos modifikavimas į teisminę, arba atskiro Žmogaus teisių teismo steigimas.
6. **Atskiro tarptautinio žmogaus teisių teismo įsteigimas sudarytų sąlygas formuoti universalius ir bendrus žmogaus teisių standartus.** Tokios institucijos įsteigimas taip pat užtikrintų vieningą žmogaus teisių standartų aiškinimą, užtikrintų autoritetingesnį pažeistų žmogaus teisių gynimą kurtų globalią teisminę praktiką žmogaus teisių srityje.

Tyrimo struktūra

Disertaciją sudaro įvadas, penki skyriai, išvados ir pasiūlymai, priedai bei literatūros sąrašas.

Pirmame disertacijos skyriuje per diplomatinės gynybos, tautinių mažumų apsaugos ir mandatų sistemos prizmę nagrinėjamas individualios peticijos teisės vystymasis ir jos įtvirtinimas šiuolaikinėje tarptautinėje žmogaus teisių teisėje, visų pirma atskleidžiant iš ankstyvosios tarptautinių komisijų bei Nuolatinio Tarptautinio Teisingumo Teismo jurisprudencijos, Tautų Sąjungos ribose

veikiančių institucijų perimtus individualių peticijų teisės elementus, reikšmingus šiuolaikinei peticijų teisei.

Antrame disertacijos skyriuje apžvelgiami peticijos teisę įtvirtinę šaltiniai bei nagrinėjama šiuolaikinių žmogaus teisių institucijų, turinčių teisę priimti nagrinėti individualias peticijas, sistema ir kompetencija apžvelgiant šių institucijų praktinius trūkumus ir tarpusavio santykius.

Trečiame disertacijos skyriuje pasitelkiant lyginamosios analizės metodą yra nagrinėjama peticijų priimtinumą stadija detalai apžvelgiant peticijų priimtinumą reikalavimus, jų aiškinimą skirtingose regioninėse ir universaliosiose sistemose ir tarptautinių žmogaus teisių institucijų praktiką bei reikšmę tolesniam individualių peticijų nagrinėjimui. Atsižvelgiant į tai, kad priimtinumą reikalavimai vaidina itin reikšmingą vaidmenį toliau sėkmingai nagrinėjant peticiją tarptautinėse žmogaus teisių gynimo institucijose, šioje darbo dalyje lyginamosios analizės būdu nuosekliai analizuojami kiekvienos žmogaus teisių institucijos priėmimo stadijoje taikomi reikalavimai.

Ketvirtasis disertacijos skyrius yra skirtas Jungtinių Tautų žmogaus teisių sistemos ir Europos žmogaus teisių sistemos efektyvumo palyginimui. Šiame skyriuje disertantė, pasitelkdama mokslininkų išskirtus efektyvumo kriterijus, analizuoja sistemų privalumus bei skirtumus ir bando identifikuoti palankesnę individualiam pareiškėjui žmogaus teisių forumą. Šio skyriaus struktūra yra paremta išskiriamų septynių efektyvumo nustatymo kriterijų pagrindu ir analizuoja problemas, su kuriomis susiduria individualūs pareiškėjai. Analizuodama tarptautinių žmogaus teisių institucijų veiklos efektyvumą svarstant individualias peticijas kriterijus, disertantė detalai nagrinėja gausią doktrininę medžiagą ir remiasi pokalbyje su praktikuojančiais žmogaus teisių gynėjais, atstovaujančiais individualiam pareiškėjui tarptautiniame žmogaus teisių procese, išskirtomis pagrindinėmis atstovavimo problemomis. Pirmiausia, tai būtų problemos kylančios pareiškėjo valstybėje iki peticijos pateikimo tarptautinei žmogaus teisių gynimo institucijai ir, antra, paties tarptautinio žmogaus teisių gynimo proceso trūkumai, kurie turi poveikį ne tik individui (kaip tai yra pirmosios problemos atveju), bet ir pačiai žmogaus teisių sistemai.

Penktas disertacijos skyrius yra skirtas žmogaus teisių sistemų reformų analizei. Šiame skyriuje apžvelgiama EŽTK 14 protokolo reforma, Amerikos ir Afrikos žmogaus teisių sistemų pokyčiai ir ypatingas dėmesys skiriamas JTO žmogaus teisių sistemos reformai, kuria siūloma įsteigti vieną žmogaus teisių instituciją. Kadangi JTO žmogaus teisių sistema yra itin kritikuojama mokslininkų, disertantė, analizuodama sistemos pokyčių kryptis ir pasitelkdama įvairių mokslininkų siūlomas gaires, pateikia savo viziją ir siūlymus kaip turėtų būti reformuojama universalioji sistema, kuri sustiprintų galimybę efektyviai pasinaudoti individualiosios peticijos teise.

Darbo pabaigoje pateikiamas literatūros sąrašas ir disertantės publikacijų moksliniuose leidiniuose sąrašas.

Išvados

1. Šiuolaikinė tarptautinė teisė peticijos pareiškėjui numato galimybę ginti pažeistas žmogaus teises kreipiantis į tarptautines politines ir teismines (kvaziteismines) institucijas. Peticijų nagrinėjimas politinėse žmogaus teisių gynimo institucijose pirmiausia yra skirtas valstybės vykdomiems žmogaus teisių pažeidimams užkirsti ir yra bendresnio pobūdžio. Visų pirma tai reiškia, kad pareiškėjas tėra šalyje vykstančių žmogaus teisių pažeidimų indikatorius, kuris negali tikėtis asmeninės kompensacijos dėl patirtos žalos. Tačiau kreipimasis į politinę žmogaus teisių gynimo instituciją yra palankus pareiškėjams iš nepriklausančių jokioms žmogaus teisių sistemoms valstybių, kuriose vyksta nuolatiniai, sistemingi ir grubūs žmogaus teisių pažeidimai, ir kuriems aktualu atkreipti tarptautinės bendrijos dėmesį į žmogaus teisių situaciją šalyje. Tyrimas atskleidžia, kad, pvz., pareiškėjai iš Azijos ir Ramiojo vandenyno regiono (t. y. asmenys, kurie nepriklauso jokioms regioninėms žmogaus teisių sistemoms) kelis kartus dažniau nei pareiškėjai iš kitų regionų kreipiasi į politines žmogaus teisių gynimo institucijas.
2. Egzistuojanti alternatyva kreiptis į teismines (kvaziteismines) žmogaus teisių gynimo institucijas yra naudinga pavienių žmogaus teisių pažeidimų šalyje atvejais, o nustatytos žmogaus teisių gynimo proceso taisyklės užtikrina individui visas proceso šalies teises. Dauguma pareiškėjų, besikreipiančių į teismines (kvaziteismines) žmogaus teisių gynimo institucijas, turi alternatyvą ginti savo pažeistas žmogaus teises regioninėse ir universaliosiose žmogaus teisių gynimo institucijose. Ši alternatyva neturėtų būti matoma kaip institucijų tarpusavio konkurencija, o veikiau kaip sudaranti papildomas galimybes ginti pažeistas teises kitoje tarptautinėje institucijoje. Pvz., disertacijos trečioje dalyje atliktas tyrimas atskleidžia, kad galimybė teikti universaliosioms kvaziteisminėms žmogaus teisių gynimo institucijoms naudojasi ne tie pareiškėjai, kurie neturi regioninių žmogaus teisių sistemų, o tie, kurie turi pakankamai efektyvią regioninę (pvz., Europos, Amerikos) žmogaus teisių sistemą.
3. Pareiškėjo apsisprendimą kreiptis į tarptautinę žmogaus teisių apsaugos instituciją sąlygoja šių institucijų taikomi peticijų priimtinumą kriterijai ir jų aiškinimas. Disertacijos trečios dalies analizė parodė, kad universaliosios ir regioninės žmogaus teisių gynimo institucijos, nustatydamos

mutatis mutandis vienodus peticijų priimtino kriterijus, diferencijuoja jų praktinį taikymą. Labiausiai besiskiriantys priimtino kriterijai tarp visų regioninių ir universaliosios žmogaus teisių sistemų būtų peticijų pateikimo terminas, skirtas išvengti po ilgo laiko teikiamų skundų priimtino, ir draudimas nagrinėti klausimą kitose tarptautinėse institucijose, užkertantis galimybę atsirasti apeliacinėms instancijoms. Visgi skirtingas peticijų priimtino kriterijų aiškinimas sudaro sąlygas užkirsti kelią konkuruojančių sprendimų priėmimui JTO konvencinėse žmogaus teisių gynimo institucijose ir EŽTT.

4. Pareiškėjai, turėdami galimybę kreiptis į regioninės žmogaus teisių apsaugos sistemos institucijas, nors ir neaktyviai, paraleliai naudojami universaliąja žmogaus teisių sistema. Ši sistema, palyginti su regionine žmogaus teisių sistema, turi svarbių privalumų. Pirmiausia, lankstesnį peticijų priimtino reikalavimų aiškinimą arba ilgesnio nei ET sistemoje termino, taikomo peticijos pareiškimui, numatymą, tokiu būdu sudarant palankesnes sąlygas asmeniui įgyvendinti keliamus priimtino reikalavimus. Antra, didesnį JTO komitetų atvirumą asmenims, siekiantiems moralinio žmogaus teisių pažeidimo pripažinimo, valstybės nacionalinės praktikos pakeitimo ir tarptautinio pasmerkimo. Trečia, universaliojoje sistemoje taikomo rašytinio proceso teikiamus gynimo privalumus, t. y. greitį ir mažas išlaidas. Kadangi rašytiniai posėdžiai nesuteikia galimybės tiesiogiai išklausti ir apklausti nukentėjusių ir liudytojų (t. y. jiems nereikia keliauti į institucijos posėdžius), toks procesas yra greitesnis ir pigesnis.
5. Pareiškėjų iniciatyvą kreiptis į universalias žmogaus teisių institucijas turėtų sustiprinti ir kai kurie regioninės žmogaus teisių sistemos trūkumai, apsunkinantys individo galimybes apginti pažeistas žmogaus teises: pirmiausia, nustačiusios griežtus peticijų priimtino reikalavimus, ypač reikalavimą pateikti individualias peticijas per numatytus šešis mėnesius, ir papildomai įvesdamos naują „žymios žalos“ peticijų priimtino reikalavimą, ET valstybės narės itin sumažina bylos priimtino galimybes regioninėje žmogaus teisių sistemoje. Todėl tikėtina, kad dėl ateityje taikytinų ir sunkiai įgyvendinamų naujų peticijų priimtino reikalavimų asmens galimybės pateikti peticiją bus dar labiau apribotos. Antra, dėl didelio regioninei sistemai tenkančio peticijų krūvio, nemažą problemą kelia ilgi bylos nagrinėjimo terminai.
6. JTO institucijos nėra tinkamiausias žmogaus teisių forumas, jei pareiškėjas tikisi materialinės žalos kompensacijos. Šiuo atveju pareiškėjui labiau palankesni yra regioniniai žmogaus teisių teismai. Palyginus su ET regionine žmogaus teisių sistema, tenka pripažinti, kad universalioji žmogaus teisių sistema yra pagrįstai kritikuojama dėl laikinųjų priemonių taikymo užtikrinimo nepajėgumo, negalėjimo pareiškėjams gauti teisinės pagalbos, komitetų prašymų taikyti laikinąsias priemones ignoravimo, padedančio išklausti ir apklausti liudytojus, žodinio proceso

galimybės trūkumo, konfidencialumo individualių peticijų nagrinėjimo metu ir kvaziteisminių institucijų išvadų teisinės galios ir išvadų vykdymo priežiūros problemų. Dėl šių priežasčių JTO konvencinėse žmogaus teisių institucijose vykdomas žmogaus teisių procesas neretai yra kritikuojamas kaip neatitinkantis kokybiškam procesui keliamų reikalavimų.

7. JTO žmogaus teisių sistemos trūkumai, taip pat augantis peticijų EŽTT skaičius ir dėl to per ilgai užsitęsiančios nagrinėjimo procedūros, verčia abejoti dabartinių JTO ir ET žmogaus teisių sistemų efektyvumu. 5 ir 6 išvadose išvardyti universaliųjų ir regioninių žmogaus teisių sistemų trūkumai pagrindžia reformos poreikį. Reforma įvestų teisinius veiklos elementus į JTO sistemą, kaip kad EŽTK 11 protokolo pagalba buvo įykdyta EŽTT reforma. Tačiau akivaizdu, kad JTO sistemos reforma negalės būti staigi, o turės būti vykdoma apgalvotai, ypač kreipiant dėmesį į tai, kad ji nesudarytų galimybių valstybėms atsisakyti jau priimtų žmogaus teisių įsipareigojimų.
8. JTO žmogaus teisių sistemos efektyvumą galėtų pagerinti atskiro Tarptautinio žmogaus teisių teismo įsteigimas. Kaip alternatyva galėtų būti svarstomas TTT kompetencijos išplėtimas, suformuojant atskirus Tarptautinio Teisingumo Teismo rūmus, nagrinėjančius individualias peticijas. Naujoji teisminė institucija būtų svarbi siekiant išspręsti JTO konvencinėse institucijose žmogaus teisių gynimo proceso trūkumus ir integruojant Europos regioninės žmogaus teisių sistemos privalumus, nustatant bendrus žmogaus teisių standartus ir užtikrinant jų taikymą. Kadangi toks procesas reikalauja profesionalių ir detalių tyrimų, taip pat ilgo laiko, norint išplėtoti tokio pasiūlymo projektą, valstybės, sekdamos Šveicarijos vyriausybės pavyzdžiu, jau dabar turėtų pradėti formuoti savo pozicijas šiuo klausimu.

Tarptautinių žmogaus teisių gynimo institucijų efektyvumo kaip įdėtų pastangų ir pasiekto tikslo santykio analizė atskleidžia, kad žmogaus teisių gynimo institucijų efektyvumas yra sąlyginis ir priklauso nuo kiekvienos bylos aplinkybių.

Pasiūlymai

1. Atsižvelgiant į tai, kad EŽTT kai kurias EŽTK nuostatas aiškina siauriau nei JTO komitetai, o kai kurios teisės (pvz., mažumų) EŽTK visiškai nėra įtvirtintos, taip pat į tai, kad Lietuva iki šiol nėra pripažinusi JTO komitetų kompetencijos priimti ir svarstyti individualias peticijas pagal KPRD 14 straipsnį bei KPK 22 straipsnį, siūlytume asmenims, esantiems Lietuvos

Respublikos teritorijoje ir jurisdikcijoje, sudaryti alternatyvias galimybes ginti pažeistas žmogaus teises kreipiantis ne tik į ET, bet ir į JTO žmogaus teisių gynimo institucijas ir:

- pripažinti komitetų kompetenciją nagrinėti individualias peticijas;
- svarstyti galimybę ratifikuoti Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto papildomą protokolą, suteikiantį individualios peticijos teisę.

Lietuvai ratifikavus TESKTP papildomą protokolą ir pareiškus deklaraciją dėl šio komiteto bei Komiteto prieš rasinę diskriminaciją ir Komiteto prieš kankinimą kompetencijos nagrinėti individualias peticijas pripažinimo, pareiškėjai, kurie nukentėjo dėl žmogaus teisių pažeidimo Lietuvos jurisdikcijoje, turėtų galimybę kreiptis ne tik į EŽTT, bet ir į JTO konvencines institucijas. Tokių alternatyvų įtvirtinimas būtų naudingas pareiškėjams, kurie, įvertinę universalios ir regioninės žmogaus teisių sistemos privalumus, turėtų alternatyvą kreiptis į jam prieinamesnę tarptautinę žmogaus teisių gynimo instituciją dėl patirto žmogaus teisių pažeidimo.

2. Kadangi neretai individualius pareiškėjus nuo peticijos pateikimo sulaiko informacijos, kaip tinkamai parengti individualias peticijas, trūkumas ir ribotos galimybės gauti teisinę pagalbą, jiems turi būti sudarytos sąlygos gauti nemokamą teisinę pagalbą, kuri neapsiribotų nacionaliniu lygiu. Dėl šios priežasties siūlytume apsvarstyti galimybę tikslinti Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymą, išplečiant jo taikymą ir tais atvejais, kai pareiškėjas kreipiasi į tarptautines kvaziteisines žmogaus teisių gynimo institucijas, tarp jų ir ŽTK.
3. Siūlytume EŽTK įtvirtinti nuostatą, prailginančią peticijų pateikimo terminą nuo šešių mėnesių iki vienerių metų ir užkirsti kelią susidaryti situacijai, kai pareiškėjas nespėja parengti visų numatytų dokumentų, reikalingų sprendžiant bylos priimtinumą.
4. Rekomenduotume JTO komitetams keisti veiklos taisykles ir svarstant žmogaus teisių teisei svarbias bylas greta rašytinio proceso numatyti žodinio proceso taikymo galimybę. Tokio proceso taikymas galėtų būti numatytas tik išskirtinę reikšmę turinčioms žmogaus teisių jurisprudencijai byloms ir būtų itin svarbus apklausiant liudytojus, nukentėjusiuosius ir už žmogaus teisių pažeidimus atsakingus asmenis.
5. Rekomenduotume Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai, apsvarsčiusiai savo poziciją TŽTT steigimo klausimu, palaikyti JTVŽTK pasiūlymą steigti bendrą žmogaus teisių instituciją arba prisijungti prie Šveicarijos ir kitų teisminės institucijos steigimo projektą palaikančių šalių grupės.

6. Kadangi tarptautinių žmogaus teisių sutarčių keitimo procesas yra ilgas ir sudėtingas, pritariame pasiūlymui steigti Tarptautinį žmogaus teisių teismą, veikiantį paraleliai konvencinėms žmogaus teisių institucijoms. Naujoji teisminė institucija galėtų veikti sutartiniu pagrindu, kaip ir šiuo metu veikiantis TBT. Naujoji teisminė institucija turėtų kompetenciją priimti ir nagrinėti teikiamas individualias peticijas, teikti konsultacines išvadas ir tarpvalstybinius skundus.
7. Pritarus TŽTT steigimui, siūlome Užsienio reikalų ministerijai kelti klausimą dėl dabartinio Žmogaus teisių tarybos mandato išplėtimo, jai patikint teisminės institucijos priimtų sprendimų priežiūros, kokią šiuo metu atlieka ET Ministrų Komitetas, vykdymą ir laikinųjų priemonių taikymo priežiūrą. Žmogaus teisių tarybos mandatą keičiančios nuostatos galėtų būti:
- „Atsižvelgiant į Generalinės Asamblėjos rezoliucijoje Nr. 60/251 Žmogaus teisių tarybai suteiktą mandatą ir [įrašyti TŽTT steigimo dokumentą] nuostatas bei siekiant užtikrinti Tarptautinio žmogaus teismo priimtų sprendimų vykdymą, yra keičiama rezoliucija Nr. 60/251, jos turinį papildant tokiomis nuostatomis:*
- a) *Žmogaus teisių taryba prižiūri Tarptautinio žmogaus teisių teismo priimtų sprendimų vykdymą.*
- b) *Tarptautinis žmogaus teisių teismas, nusprendęs byloje taikyti laikinąsias priemones, apie savo sprendimą praneša Žmogaus teisių tarybai.“*

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

1. Vitkauskaitė, D. Individualios peticijos tarptautinėje teisėje. *Jurisprudencija*. 2008, 1(103): 79–85.
2. Vitkauskaitė–Meurice, D. Individualių peticijų teikimo galimybės regioninėse žmogaus teisių apsaugos sistemose. *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 1(1): 159–174.
3. Vitkauskaitė–Meurice, D. Jungtinių Tautų žmogaus teisių sistemos reforma. *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 3(3): 73-92.

CURRICULUM VITAE

Išsilavinimas

1997–2001	Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas. Teisės bakalauro laipsnis.
2001–2003	Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas. Teisės magistro laipsnis.
2003–2005	Vilniaus universitetas, Tarpautinių santykių ir politikos mokslų institutas. Magistro laipsnis.
2005–2009	Doktorantūros studijos Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės teisės katedroje

Pedagoginio darbo patirtis

2003 iki šiol	Tarptautinės viešosios teisės ir diplomatinės ir konsulinės teisės lektorė Mykolo Romerio universitete.
---------------	--

Darbo patirtis

2007 – 2008	Užsienio reikalų ministerija, atašė.
2006 – 2007	Krašto apsaugos ministerija, vyr. specialistė-teisininkė.
2003 – 2005	Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės institutas, Mykolo Romerio universitetas. Jaunesnioji mokslo darbuotoja.

Mokslinės stažuotės

2008 – 2009	Ciuricho universiteto Teisės mokykla. Disertacijos rengimas.
2006/8/15 – 2006/8/25	Turku / Abo Akademi universitetas. Žmogaus teisių institutas.

Kontaktai

dvitka@mruni.eu